

Прикази

Reviews

Comptes rendus

Adnan Kaljanac. 2014. Historija arheologije. U potrazi za prošlošću. Sarajevo: Univerzitet u Sarajevu. 316 str.

Nakon više od jednog veka institucionalizovanog bavljenja arheologijom na području Bosne i Hercegovine 2011. godine konačno je osnovana i katedra na najvećoj visokoškolskoj ustanovi u ovoj zemlji – Univerzitetu u Sarajevu. Nedugo zatim, pred čitaocima su se našle i prve publikacije novouspostavljenog odeljenja od kojih je jedna predmet ovog prikaza. *Historiju arheologije* dr Adnana Kaljanca, docenta na Katedri za arheologiju Filozofskog fakulteta u Sarajevu, čine Predgovor i devet zasebnih poglavlja, kojima su pridodate i recenzije kao i popisi ilustracija, izvora, bibliografije te konačno indeks. Nakon prilično uopštenih kako naslova, tako i podnaslova, tek nas predgovor bliže upućuje na tematske okvire ovog dela. Na samom početku, Kaljanac navodi da je knjiga prvobitno trebalo da bude „utemeljena na historiji bosanskohercegovačke arheologije, od njenih prvih dana do najnovijeg vremena”. Ipak, autor se tokom „brojnih razgovora sa kolegama iz država nekadašnje Jugoslavije”, delimično odmakao od svoje početne namere, te se „opći prikaz arheoloških istraživanja postupno razvio u prikaz ilirske ideje i neumorne potrage brojnih arheologa sa ovih prostora za precima iz daleke prošlosti, za njihovim porijeklom, nastankom i razvojem” (str. 7). Nakon novog kruga razgovora s kolegama, saopštava nam autor,

usledile su i nove promene u koncepciji dela: „nekadašnji cilj prikazivanja historijata arheoloških istraživanja u Bosni i Hercegovini je pretvoren u ideju o potrazi za prošlošću” (str. 8). Konačno, postupno menjanje osnovne ideje vodilo je nastanku knjige podeljene na „dva temeljna dijela, prvi koji se odnosi na razvoj evropske, ponekim osvrtom i svjetske, arheologije i ideje u njenoj pozadini i percipiranja prošlosti kao značajnog čimbenika današnjice i drugi koji se odnosi na razvoj bosanskohercegovačke, ili zapadnobalkanske arheologije” (str. 8).

Prva od dve celine koje čine *Historiju arheologije* sastoji se od ukupno 7 poglavlja na oko 150 strana. Prvo od njih, naslovljeno „Prošlost prije prošlosti” predstavlja opšti izbor najranije *potrage za prošlošću*: od napora mesopotamskih vladara, preko klasičnih grčkih i rimskih autora do prikaza prvih istorija Kine. Drugo poglavlje posvećeno je srednjovekovnoj teoriji i praksi proučavanja prošlosti – „Paradigma srednjeg vijeka i arheološka istraživanja”. Kaljanac srednjovekovni period određuje kao doba prvobitnog rađanja nacija, odakle se upušta u problematizovanje pitanja identiteta koje je, zapravo, u središtu čitavog dela. Kroz ovo poglavlje autor svoje čitaoce upoznaje s postupnim promenama u poimanju prošlosti na čijem se kraju nalazila hrišćanska slika sveta i njegove starine. Takođe, trebalo bi ukazati da je u završnim redovima ovog poglavlja dat i više nego sumaran pomen jevrejskih te arapskih osvrtu na ovu temu. Ukoliko

se, za trenutak, ponovo vratimo na namere autora saopštene u Predgovoru (dakle, da je čitav prvi deo posvećen „razvoju evropske, ponekim osvrtnom i svjetske, arheologije”), moglo bi se reći da je ovakvim sumarnim prikazom doprinosa Jevreja i Arapa proučavanju prošlosti propuštena prilika za još boljom kontekstualizacijom istorije naše discipline. Naime, upravo zahvaljujući naporima jevrejskih i naročito arapskih učenjaka tokom srednjeg veka sačuvana su mnoga znanja koja su uslovia „novi pogled na stari svijet”, što je i naslov narednog, trećeg po redu poglavlja. Nakon predstavljanja dostignuća renesanse, četvrto poglavlje posvećeno je dobu prosvetiteljstva i antikvarizmu. Reč je o razdoblju, podseća nas autor, u kojem dolazi do utemeljenja prvih učenih društava u kojima su, neretko, značajnu ulogu imali i antikvari, ali i vreme ponovnog otkrića grčkog krajolika (u okviru *Grand Tour*-a). Peto poglavlje – „Doba romantizma” – Kaljanac je bliže odredio potragom za paganskim precima, dok je šesto, posvećeno „arheologiji na terenu”, s posebnim osvrtnom na doprinos Hajnriha Šlimana (Heinrich Schliemann). Poslednje poglavlje prvog dela, pod naslovom „Prošlost u službi rase” prevashodno je posvećeno razvoju kulturno-istorijske arheologije te uzastopnim odgovorima najpre pripadnika nove, ili procesne, a zatim i postprocesne paradigme.

Uslovno rečeno drugi deo knjige čine dva poglavlja na ukupno 93 strane. Prvo od njih (a osmo po redu) pod naslovom „Čija prošlost” pruža obuhvatan prikaz razvoja i (zlo)upotreba „ilirske ideje” – odnosno proučavanja onih populacija, to jest prošlosti kojima je prišivan pridev ilirski – ne samo na prostorima Bosne i Hercegovine, već čitavog prostora koji je danas obuhvaćen odrednicom Zapadni Balkan.

Na kraju, u poslednjem poglavlju „Ilirski san” predstavljeni su višedecenijski napori koji su, pomenute 2011. godine, konačno urodili plodom, uspostavljanjem akademskih studija arheologije na sарајevskom Univerzitetu.

Sumarni prikaz svih devet poglavlja ukazuje da dve „temeljne” celine nisu nejednake samo po obimu, odnosno prostornom obuhvatu: dok je prvi odeljak, kroz početnih sedam poglavlja, gotovo školski, odnosno manje-više hronološki, pregled istorijata, pre svega zapadne, *potrage za prošlošću*, drugi deo Kaljančeve *Historije arheologije* je tematski ustrojen. Naime, autor tek sporadično (i ne obrazlažući) narušava evropocentrični kanon istorije naše discipline koji nas od drevne Helade i Rima, preko osvrta na hrišćanske leto-pise vodi ka prvim antikvarima i dalje ka (post)modernoј arheologiji. Otuda, osim već pomenute propuštene prilike za opširnijim osvrtnom na arapski doprinos, ni osvrt na proučavanje prošlosti u drevnoj Kini nije mnogo više od pukog „izuzetka koji potvrđuje pravilo”. Ukoliko pak, eventualne nedostajuće delove ostavimo po strani, te se usredsredimo na ono što prvi deo knjige zaista sadrži – reč je ipak o veoma obuhvatnom, te u šire društvene okvire dobro ukotvljenom, pregledu istorije evropske arheologije. Kao takav, ovaj pregled nesumnjivo će biti korisno štivo generacijama studenata pre svega Katedre za arheologiju Univerziteta u Sarajevu, ali i drugih univerziteta na zajedničkom jezičkom području, kao, uostalom, i široj zainteresovanoј javnosti. Nasuprot tome, prvo poglavlje drugog dela (ukupno osmo) pokušaj je sagledavanja istorije bosanskohercegovačke arheologije na odabranoј studiji slučaja. S tim u vezi, usmerenost ka ilirskoj ideji neminovno je vodila prenebraganju brojnih drugih

prošlosti proučavanih, tokom prethodna tri stoleća, na tlu Bosne i Hercegovine. Konačno, u poslednjem poglavlju uz dokumentarnu građu, svedočenja aktera ali i dragocene neposredne uvide (otuda bi se, dakle, autorov rad na ovom poglavlju mogao okarakterisati kao „posmatranje sa učestvovanjem”) predstavljen je ne samo višedecenijski rad na uspostavljanju odeljenja/katedre za arheologiju, već i njeno trenutno stanje.

Samom autoru, ali mnogo više uredniku, odnosno izdavaču dela, trebalo bi uputiti i nekoliko tehničkih primedbi, tim pre što je delo namenjeno (te svojim sadržajem veoma korisno) kako studentima arheologije, tako i široj javnosti. Bez ulaženja u detalje, ovde bi samo trebalo

pomenuti da je prelom teksta neretko veoma konfuzan, dok je odsustvo lekture i korekture više nego očigledno.

Imajući sve navedeno u vidu, ostaje žal što dva dela ove knjige zapravo nisu dodatno proširena (i bolje opremljena) u dva zasebna izdanja. Tek tada bi autoru bilo omogućeno da iskoristi pune potencijale svog, bez ikakve sumnje, veoma marljivog rada. S tim u vezi, u zaključku bi se moglo reći da Kaljančeva *Historija arheologije* predstavlja korektan prikaz, kako globalne tako i lokalne, prošlosti naše discipline, ali istovremeno još bolji uvid u njeno sadašnje stanje.

Vladimir V. Mihajlović